

M. Kozár Mária

A magyarországi szlovének asszimilációja az 1980-as évektől napjainkig*

Assimilation of the Slovenians in Hungary from the 1980's to These Days

The changes in the identity of the Slovenian and Wendish people living in settlements around Szentgotthárd and the Mura meet many different historical interpretations. One of these explanations is the so called 'Wendish not Slovenian' interpretation. Today's reformed local conformations of identity are redrafting the assimilatory tendencies of the Slovenian living in Hungary. Press debates, professional discussions are held on the importance and interpretability of integration, business federations, public life of associations and partner relations. Assimilation and identity are the key notions of the situation and the debates. These reflect the local responses given to the political effects which have been using segregation and annexation by turns since the Treaty of Trianon. The issues of bilingualism, fostering tradition and interethnic role-searching are dealt with in the essay, indicating the casual differences among acculturation, adaptation and accommodation, and the fair chance of success of the younger generations for the perfect linguistic-cultural assimilation.

A rendszerváltás idején a „vasfüggöny” lebontása, illetve Felsőszölnök-Martinje határátkelő megnyitása 1992-ben enyhített a Szentgotthárd környékén élő szlovének elszigeteltségén. Felsőszölnökön 1990-ben megalakult a Magyarországi Szlovének Szövetsége, a szlovének első önálló kulturális szervezete. Itt van a székhelye (1994 óta) az Országos Szlovén Önkormányzatnak. 2002-ben Kétvölgyön nemzetközi határátkelő nyílt az anyaország felé. 2004-ben 11 szlovén kisebbségi önkormányzat és két szlovén egyesület (Szombathely, Budapest) működött Magyarországon. E tényezőknek jelentős szerep jutott az asszimiláció lassításában. Voltak viszont más tényezők, melyek asszimilációra ösztönöztek.

1. A „vend nem szlovén” elmélet

1.1. Kialakulása

A „vend nem szlovén” elmélet a 19. század végén, az evangélikus vallásért folytatott küzdelemben keletkezett. Kardos János (1801–1875) evangélikus lelkész a katolikus szlovén kisebbségen belül kialakult evangélikus kisebbség fennmaradásának zálogát abban látta, ha támogatja a kiegyezés utáni magyarosítási törekvéseknek azt az elméletét,

---

* A tanulmány az OTKA T 037400 sz. Asszimiláció, nyelvhasználat, identitás: kettős identitás összehasonlító vizsgálata a magyarországi német, horvát, szerb, szlovén és szlovák kisebbség körében szinkrón és diakrón dimenzióban című kutatása keretében készült.

miszerint a Rába és a Mura között „vendszlovének” élnek, akiknek „összláv” nyelve nem azonos a krajnai szlovénekével.

A Kardost követő evangélikus lelkészek és híveik a 19. század végén arra a meggyőződésre jutottak, hogy evangélikus vallásukat csak úgy gyakorolhatják tovább, ha a magyarok kívánságára „vendeknek, vendszlovéneknek” vallják magukat, vagy asszimilálódnak.

Trianon (1920) után szlovén és magyar oldalról is megnőtt az érdeklődés a Rába és a Mura közötti terület és az ott élők iránt. A szlovén publikációk szerzői az összláv és szlovén elemeket kutatták a vidék kultúrájában. Egyes magyar szerzők pedig a lakosság nem szláv (pl. kelta) eredetét próbálták bizonyítani. A „vend nem szlovén” elmélet legfőbb szószólója a helyi származású fizikus és matematikus Mikola Sándor volt. De még ő is „szlovének” nevezi népét az 1920 és 1922 között „Domovina” néven Budapesten kiadott havilapjának alcímében („mesečne novine za slovenski narod”). Könyvét a „vendkérdésről” a második világháború alatt – amikor a Rába és a Mura közötti szlovének lakta vidék egésze ismét Magyarországhoz tartozott – újra kiadták és terjesztették.¹

Jugoszlávia megtámadásakor (1941. április 6.) Magyarország is csatlakozott a hitleri Németországhoz. Jutalmul visszakapta a szerb Bácskát, a horvát Baranyát és Muraközt, valamint a szlovén Murántúlt (Prekmurje).

A Murántúl lakosságának ismét szerették volna bizonyítani, hogy ők nem szlovének, hanem vendek, és a keltáktól erednek. *Ezzel az elmélettel a magyar politika a Murántúl jogtalan elcsatolását szerette volna bizonyítani.*

A párizsi békekonferencia a második világháború után nem változtatta meg Magyarország trianoni határait. A Murántúl továbbra is Szlovéniában maradt, a Szentgotthárd környéki szlovén falvak pedig Magyarországon.

Az 1945–1989 közötti korszakban a magyar–jugoszláv (szlovén) jószomszédi viszony megőrzése érdekében hivatalosan nem használták a „vend” kifejezést. (Kivételesen zárójelbe tették a szlovén feltüntetése mellett.) A szlovén tagköztársasággal szomszédos Vas megyében – ahol a magyarországi szlovének többsége él – Vas megye Tanácsa 1981-ben határozatilag törölte a „vend” kifejezést, s hivatalosan a „szlovén” elnevezés mellett foglalt állást.

1.2. A rendszerváltás után

Az 1990-es években – amikor ismét a politika figyelmének középpontjába kerültek a trianoni békeszerződés alapján Magyarországtól elcsatolt területek, köztük a Murántúl – újra felbukkant a „vend nem szlovén” elmélet. Kétvölgyön 1992-ben „Vend Szövetség” alakult. Tagjai magyarok és elmagyarosodott szlovének voltak, akik a nyelvet nem beszélték.

Vajon miért nem írnak le soha egy sort sem, miért nem mondanak ki egy mondatot sem az általuk „vendnek” nevezett nyelven az elmélet képviselői? Mert kiderülne, hogy ugyanarról a nyelvről van szó? A szlovének egy nyelvjárásáról?

A „Vend Szövetség” és az őrségi „Kópickó Alapítvány” felkérésére 1993 júliusában a Magyar Gallup Intézet munkatársai reprezentatív szociológiai adatfelvételt készítettek a Szentgotthárd környéki hét szlovén községben. A kutatás nem támasztotta alá a „vend nem szlovén” elméletet. *Radó Péter* történész, a felmérés vezetője szerint a Szentgotthárd környéki szlovének dánokkal vagy szorbokkal meg hasonló leszármazással kapcsolatos

¹ Mikola Sándor: *A vendség múltja és jelene*. Budapest, [1928].

feltevései „a történeti mítoszok kategóriájába” sorolhatók. „A politika az, amely a dolog történeti vonatkozásait érvként vagy hivatkozási pontként felhasználja.” Kutatási jelentésében „mások történelmi, nyelvészeti kutatásai alapján” kialakított saját véleményét fejtí ki. A Szentgotthárd környéki hét faluban élő nemzeti kisebbségi csoportot „*egyetlen nemzetiségi közösségnek ... anyaországának pedig Szlovéniát tekinti.*”² A „Vend Szövetség” ezek után – „vendek híján” – megszűnt. Egy pályázaton nyert támogatásukat végül is a Magyarországi Szlovének Szövetsége számára utalta át a támogató.

A szlovén lakosságra rövid tevékenységük is negatív hatással volt. Egyik következménye lehetett volna, hogy a következő népszámlálásnál az emberek sem vendnek, sem szlovénnek nem vallották volna magukat, hanem magyarnak. Nem öntudatosak annyira e népcsoport tagjai, hogy vállalják identitásukat, inkább asszimilálódnak. Ez tekinthető a szülőföldjükhöz ragaszkodó emberek természetes önvédelmi reflexének is. Hátuk mögött az 1950-es évek kitelepítéseinek, előttük a délszláv szomszédok testvérháborújának rémével, logikus, hogy inkább az asszimilációt választják.

A szlovén politikai és társadalmi szervezetek felvilágosító tevékenységének köszönhetően – annak ellenére, hogy a válaszkérdés nem volt kötelező – a 2001. évi népszámláláskor az emberek vállalták szlovén identitásukat. Sőt, számuk 37%-kal nőtt.

1.3. A tudományos publikációkban

Az asszimilációhoz a többségi nemzet a „vend, Vendvidék” kifejezések használatával is hozzájárulhat. A rendszerváltás óta nemcsak a média, a hivatalos szervek, de időnként tudományos publikációk is használják a kifejezéseket, ezzel kétségbe vonva a magyarországi szlovének identitását.

Az 1990-es évek végén egy ilyen publikáció felborzolta a kedélyeket mindkét fél részéről. A lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet – a magyar honfoglalás 1100. évfordulóján, 1996-ban – kiadta egy szombathelyi, történész doktorátussal is rendelkező, ügyvéd könyvét „Muravidéktől Trianonig” címmel.³ A könyvről szlovén nyelven megjelent egy rövid recenzió a magyarországi szlovének kétheti lapjában.⁴ Az ismertetést olvasta dr. Vilko Novak murántúli származású ljubljanaei tudós, és éles kritikát írt a könyvről ugyanabban a lapban és még három szlovéniai újságban.⁵ Az általa jól ismert eseményeket és szerzőket idézve cikksorozattá terebélyesedett kritikája a *Vestnik* c. muraszombati újságban.⁶ Novak írásaira a muravidéki magyarok közül többen is reagáltak. A Magyar Nemzetiségi

² Radó Péter – Sukič, Marjana: Mit kutat a Gallup? *Porabje* 1993. 14. Monošter, 4. p. és Radó Péter: Asszimiláció és nyelvváltás a magyarországi szlovének körében. (Kutatási jelentés.) Magyar Gallup Intézet. Budapest, 1994.

³ Dr. Zsiga Tibor: *Muravidéktől Trianonig*. Lendva, 1996.

⁴ Kozar, Marija: Knjiga o slovensko–madžarski meji. Od Pomurja do Trianona. *Porabje*, Szentgotthárd, 7. évf. 8. szám (1997. április 24.), 2. (Könyv a szlovén–magyar határról. Muravidéktől Trianonig.)

⁵ Novak, Vilko: Obtožujem! Napad na Slovenstvo Prekmurja! (Vádolom! Támadás a prekmurjei szlovének ellen!). *Porabje*, Szentgotthárd, 7. évf. (1997. május 5.), *Družina*, Ljubljana, 46. évf. 21. sz. (1997. május 25.), *Delo*, Ljubljana, 39. évf. 122. sz. (1997. május 29.), 16., *Vestnik*, Murska Sobota, 49. évf., 20. szám, (1997. május 15.), 3.

⁶ Novak, Vilko: Od Pomurja do Trianona. (Muravidéktől Trianonig.) *Vestnik*, Murska Sobota, 49. évf., 31–38. szám.

Művelődési Intézet 1998-ban Lendván tudományos konferenciát szervezett – szlovén és magyar előadókkal – „A Mura mente és a trianoni békeszerződés” témában. Az előadásokat mindkét nyelven közzétették.⁷ A Szlovén Tudományos és Művészeti Akadémia Tudományos Kutató Központja 2004-ben a témával kapcsolatos írásokat kötetbe gyűjtötte, amit az akadémia elnöke bevezető szavaival így indokol. „Hét évvel azután, hogy Vilko Novak befejezte »VÁDOLOM! Támadás a prekmurjei szlovénség ellen« című cikkét, és alig öt évvel azután, hogy megírta bevezetőjét a kötethez, amelyben megjelennek a témával kapcsolatos írások útjára bocsátjuk ezt a könyvet, mely már kézirat formájában történeti dokumentumnak számított. A szerző halálával, mely néhány hónappal az előkészületek, fordítások és szerkesztés előtt következett be, valóban azzá is lett. A dokumentum értékét növeli Novak írásainak magyar, kritikusai reagálásának szlovén fordítása. A könyv kiadásával megemlékezünk az írás megjelenésének hetedik és a szerző halálának első évfordulójáról.”

A vita kulcsszavai az asszimiláció és az identitás voltak. A szlovén közvélemény figyelmét Zsiga könyvére elsőként jelen írás szerzője hívta fel, s ezzel több hónapig tartó vitát indított el. A 2004. évi kötet a szlovéniai magyar és szlovén írások mellett két magyarországi recenzius ismertetését is közli. A vitát kiváltó recenzió szakmai következtetlenségekre, tévedésekre hívja fel a figyelmet. (Zsiga Tibor egy helyen például „vend népek”-nek nevezi az összes szlovént, akik az Osztrák–Magyar Monarchia osztrák területén éltek.) A recenzius a könyvet csak szakembereknek ajánlja, „akik azt kritikusan tudják olvasni”. Laikus olvasóknak Magyarországon és a szlovén Rába-vidéken nem ajánlja, mivel összezavarja őket, s „így a magyarországi szlovének asszimilációját gyorsítja fel”.⁸

Vilko Novak szakmai tévedésként rója fel Zsigának többek között a következő állításokat: a prekmurjei szlovéneknek 1918-ig nem volt kapcsolatuk a többi szlovénnel; a prekmurjei nyelv lényegesen különbözik a szlovéntól; összekeveri a szlovén Prekmurje és horvát Medmurje magyar elnevezését (Murántúl, Muraköz); a prekmurjei szlovének önmagukat vendeknek nevezték, sőt az összes szlovén vend volt stb. Ezeket a tévedéseket Vilko Novak már említett írásaiban érvekkel igazítja helyre.

Vilko Novak első felháborodott reakciójában azzal a követeléssel lépett fel, hogy „a könyvet ki kell vonni a forgalomból és eltávolítani a könyvtárakból, valamint jogi eljárást indítani a kiadó és annak képviselője ellen... a könyvről interpellációt várok a Szlovén Köztársaság Országgyűlésén, a Ljubljana Nemzetiségi Kérdések Intézetén... és a Maribori és a Ljubljana Egyetemnek a határozott fellépését, a lendvai községi tanács és más prekmurjei községek (járások, M.K.M.) fellépését és döntését, hogy mindenkorra megakadályozzák az ilyen jellegű, a prekmurjei szlovénség, a nemzetünknek valódi múltja ellen irányuló támadásokat, azt a káros jelenséget, amely a Magyar Köztársaságban élő szlovének elnemzetlenesedését felgyorsítja!” (kiemelés tőlem, M.K.M.)

A megszólítottak nem a szakmai tévedésekről vitáztak Vilko Novakkal, hanem a kritikájában leírt néhány erősebb kifejezésre reagáltak. Pozsonc Mária, a szlovéniai magyarok országgyűlési képviselője szerint „a könyv megjelenéséről való döntés elfogadásakor szakmai recenzióra lett volna szükség. Jómagam azt, hogy ez a könyv előkészületben

⁷ Göncz László (szerk.): A Mura mente és a trianoni békeszerződés. = Pokrajina ob Muri in trianonska mirovna pogodba. In: *Lendavski zvezki/Lendvai füzetek* 17. Lendva/Lendava, 2000.

⁸ Kozar, Marija: Knjiga o slovensko–madžarski meji. Od Pomurja do Trianona. *Porabje*, Szentgotthárd, 7. évf. 8. szám. (1997. április 24.), 2. (Könyv a szlovén–magyar határtól. Muravidéktől Trianonig.)

van, egyáltalán nem tudtam. Ez a nézeteltérés és a médiában való feszegetése nekünk nem használ... Normálisnak tartom, hogy az ügyet tisztázzák... hasznát vehetnénk a valódi szakmai érveknek, amelyek közrejátszanak a nemzetiségi jogok érvényesülésének. Bár ehhez nincs szükségünk a határ túl oldalán élő személy vitás könyvére.”⁹

A kiadó nevében Göncz László történész elismeri, hogy a publikációban „ténylegesen található szakmai hiányosságok... az esetleges hibákért a könyvben a kiadó bizottság nevében elnézést kérünk... támogattuk a könyv kiadását a területünkön húzódozó ún. ’trianoni határ’ keletkezésének tárgyalása miatt.” Hangsúlyozza, hogy a könyv „semmiképpen nem támadja sem a prekmurjei szlovéniséget, sem a szlovén nemzetet.” A Rába-vidéki szlovénekkel „szorosan együttműködünk különböző területeken. Az asszimiláció sajnos létezik náluk is és nálunk is, bár a Rába-vidéken a helyzet bizonyos értelemben még bizonytalanabb. (kiemelés tőlem, M.K.M.) Éppen ezért, mi, Szlovéniában élő magyarok is többször figyelmeztetjük az anyaállamunkat, hogy közelítse nemzetiségi politikáját a Rába-vidéki szlovénekkel kapcsolatban a szlovén modellhez. Semmiképpen sem tudunk egyetérteni azzal a hipotézissel, hogy éppen ez a könyv gyorsítja fel a legkisebb szlovén nemzetiségi közösség elnemzetlenesedését. Az okok sokkal mélyebbek.”¹⁰

Bence Lajos szlovéniai magyar irodalomtörténész szerint a „Marija Kozar és Vilko Novak által elindított lavina... és a nagyfokú felháborodás az országban zajló, amúgy is megbolydult (forrongó!) politikai helyzet időszakára esett. Akkor, amikor az Unióhoz való csatlakozás, illetve a törvény ratifikálása az alkotmánybírók döntésére várt.” Felveti, hogy a vitatott kérdések „akár egy tudományos értekezlet témájául” is vizsgálhatnának.¹¹

A konferenciát a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet 1998 novemberében Lendván meg is szervezte. Szilágyi Imre budapesti szociológus az előző évi vita tanulságait foglalta össze. „A magyar értelmiségiek körében meglehetősen zűrzavar uralkodik a történeti, illetve a jelenlegi Magyarország területén élő szlovénekkel kapcsolatban. E zűrzavart csak fokozza, hogy egyesek teljesen felelőtlen kijelentéseket is megengednek maguknak.” Szilágyi szerint a „vend” kifejezés használatáról, a „vend kérdésről” Zsiga zavarosan beszél, „... egyszerre állít ellentétes dolgokat. Az igazság pedig épp fordítottja annak, amit Zsiga Tibor állít: nem az történt, hogy a magyarországi vendek a 20. században elkezdték magukat szlovénnek nevezni, hanem az, hogy a magyarországi szlovének egy része a rájuk vonatkozó magyar elnevezés, majd a 19. század végén meginduló magyarosítás hatására önmagát vendnek kezdte nevezni.” (kiemelés tőlem, M.K.M.)¹²

A vita a magyarországi szlovének és szlovéniai magyarok kapcsolatára nem volt negatív hatással. A „trianoni határok” 2004. május 1-jével jelképpé váltak. Szlovénia és Magyarország is az Európai Unió tagja lett. A két kisebbség kapcsolata azóta rendszeresebb, közvetlenebb.

⁹ Votek, J.: »Nisem jeziček na tehtnici.« (Nem vagyok a mérleg nyelve). *Vestnik*, Murska Sobota, 49. évf. 35. sz. (1997. aug. 28.), 8.

¹⁰ Göncz, László: Slovenstva nihče ne napada! *Vestnik*, Murska Sobota, 49. évf. 21. sz. (1997. május 22.), 3. (A szlovéniséget senki sem támadja!)

¹¹ Bence Lajos: Sajnálkozó írás egy támadás kapcsán. *Népijság*, Lendva, 41. évf. 21. sz., (1997. május 29.), 5.

¹² Szilágyi Imre: »Rendezni végre közös dolgainkat«. (Gondolatok a Zsiga Tibor–Vilko Novak vita kapcsán.) In: Göncz László (szerk.): A Mura mente és a trianoni békeszerződés. = Pokrajina ob Muri in trianonska mirovna pogodba. In: *Lendavski zvezki/Lendvai füzetek* 17. Lendva/Lendava, 2000, 186.

2. Asszimiláció a szülőföldtől távol

A Vas megyei szlovének gazdasági és kulturális központja az 1990-es évekig Szentgotthárd volt. Ma már gazdasági központnak nem nevezhető, mivel sok munkahely megszűnt a városban, amely szlovéneket is foglalkoztatott. A kulturális események, rendezvények pedig már nem koncentrálnak csak Szentgotthárdra, az egyes falvakban is rendszeresek.

A szlovén lakosság többsége az 1960-as években költözött Szentgotthárdra. Ennek fő oka az ottani munkalehetőség volt. Vas Megye Tanácsa Nemzetiségi Bizottságának 1984. évi tájékoztatója szerint „életkörülményeik a magyarokéval azonosak. A Szentgotthárdra települtek asszimilálódnak, de anyanyelvüket használják. A nyelvhasználat elsődleges tere a családi környezet. Néhány család a lakóhely megváltoztatásával kevésbé törődik gyermekük szlovén nyelvre való megtanításával, pedig a kétnyelvűség társadalmi értéket képvisel...”¹³

Egy 1984. évi vizsgálat során 15 (homogén vagy szlovén–magyar) családot kerestünk meg Szentgotthárdon, akik a környező falvakból költöztek be, többnyire az 1960-as években. A vizsgálat eredményeként megállapítottuk, hogy a városiasodás, az átértegeződés, a kulturális hasonulás az asszimilációhoz vezetett. A szentgotthárdi szlovéneket ekkor kettős mobilitás jellemezte: a területi mobilitás és a rétegváltás (parasztból munkássá lettek). Mivel Szentgotthárd munkás rétege magyar volt, a szlovén is úgy érezte, hogy meg kell változtatnia értékrendjét, szokásait is.¹⁴

Az asszimiláció tipikusan családon belüli, nemzedékek közötti integrációs folyamat, de egy nemzedéken belül is lehet jelentős. Az első generáció nyelvi asszimilációja sohasem tökéletes és befejezett. Az asszimiláció nyelvi, szociális, kulturális téren nem egyenletes. Attól is függ, hogy a házastárs saját nemzetiségű-e vagy nem.

A letelepedés következtében a második generáció már a teljes egyenjogúságot tűzi ki célul, s annak eszköze a család hasonulása. Az asszimiláció szakítás is a réggel, konfliktushelyzet az egyénben, a családban, a nemzedékek között. Egy *Hegyeshalomba férjhezment szlovén nő* fiai már nem tudnak szlovénül. Az egyik még nem nősült meg, anyjával él. Ősokat megért, kicsit beszél is, és a szlovén kultúra iránt is érdeklődik. Az 1940-es születésű szlovén anya nagyra értékeli az országos szlovén találkozókat. Akik ezen részt vesznek, még tudnak szlovénül, s hasonlóképpen vélekednek: „*Még mindnyájan tudunk szlovénül, el sem lehet felejteni. Az ember rendesen nem is tud magyarul. Hogyan felejtene el az anyanyelvét.*”¹⁵

A szülőföldjéről elköltözött generációra átmeneti állapot jellemző. Már elhagyták a magukkal hozott kultúrát, de nem integrálták az újat. Mindkét közösséghez szeretnének tartozni, de egyikhez sem tartoznak igazán. Ez kisebbségi érzést, bizonytalanságot keltethet bennük. Az új közegbe költözés utáni időszakban legfontosabb számukra a gazdasági aktivitás. Ha dolgoznak, és sikerül megtakarítaniuk a szükséges pénzt, akkor biztonságban érzik magukat, és a környezet igényeit átvéve alakítják ki életformájukat. Ezek után arra törekszenek, hogy úgy éljenek, mint a többség. A szülőfalu kultúrája nem eléggé élő ahhoz, hogy versenyezzen az újjal.

¹³ Tájékoztató a Szentgotthárdon élő nemzetiségiek élet- és munkakörülményeiről. Vas Megye Tanácsa Nemzetiségi Bizottsága. 1984. IX.

¹⁴ M. Kozár Mária – Hirmök Katalin: Szlovének a városokban – Szentgotthárd. In: *A III. Békéscsabai Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia előadásai*. 2. Budapest–Békéscsaba, 1986. 487–493.

¹⁵ Forrás: Magyar Rádió Szlovén Műsora, 2003. 08. 31.

Egy 1931-ben született szlovén férfi Bakonyszentlászlóra nősült. Felesége magyar. A faluban él egy fiatalabb szlovén házaspár, akik egymás között szlovénül beszélnek. Az idősebb úrral is szeretnének szlovénül kommunikálni, de ő nem beszél anyanyelvét. Arra hivatkozik, hogy magyar felesége ezt nem veszi jónéven. A Magyar Televízió szlovén nyelvű adásait (Slovenski utrinki) viszont nézi, s arról szlovén falubelijével magyarul beszélget.¹⁶

Az új környezetben a beilleszkedés fokozatosan történik. Kezdődik a tárgyak átvételével, amelyeket szinte azonnal kénytelenek használni, ha meg akarnak élni. A viselkedési mintákat csak hosszabb idő után veszik át. A beilleszkedési folyamat eredménye az asszimiláció, ami nem jár feltétlenül az eredeti azonosság feladásával.

Ez első generációnál még általános jelenség a kettős azonosságtudat. A szülők például fontosnak érzik nemzetiségük megőrzését, de gyerekeik karrierjét féltve meg akarják óvni a második nemzedéket a *sehová sem tartozás lelki töréseitől*, ezért otthonukban a családi érintkezésből kiiktatják az anyanyelvet. Van, ahol a szülők kizárólag szlovénül beszélnek gyermekeikhez, akik azonban magyarul válaszolnak. Ennek következtében a gyerekek csak „félszlovének”, a beszédkészségük alig terjed túl az egyszerű konyhanyelven. Ez a Szentgotthárd környéki szlovénekre is jellemző, nem csak a szülőföldjüktől távol, magyar környezetben élőkre. Persze vannak kivételek.

Egy Budapesten élő szlovén házaspár két gyermeke beszél a szülők anyanyelvét, a hazai szlovén nyelvjárást, és (tanfolyamon) irodalmi nyelvet is tanulnak. Anyjuk szerint *„jobban beszélnek, mint a felsőszőlői gyerekek. Ha azoknak szlovénül mondom valamit, úgy néznek rám, mintha angolul beszélnék. Amikor szlovénül megkérdem: Hát te nem tudsz szlovénül? Á, én nem tudok – felelnek magyarul. Ha a családban szlovénül beszélnek, azért ott a gyerekek is megtanulnak.”*¹⁷

Ritka a kétnyelvűség, az anyanyelvhez való hűség, a hagyományok öntudatos ápolása. Véleményük szerint helyes a kétnyelvűség, a két kultúra harmóniája csak előnyös lehet, többletet adhat a gyerekeknek. De ezek csak elvek, gyakorlati megvalósulásukra szinte alig akad példa. Ennek okát a szlovén nyelvtudás társadalmi tekintélyének csekély mértékében, gyakorlati alkalmazásának korlátozott lehetőségében kell keresnünk.

Ha a szlovén nyelv gyakorlati alkalmazására széles körben is lehetőség lenne, valószínűleg többen ragaszkodnának hozzá.

3. Asszimiláció a statisztika tükrében

A magyarországi szlovén nemzetiségű lakosság számának alakulása nehezen követhető nyomon a különböző népszámlálások eltérő adatfelvételi és publikálási gyakorlata miatt. De így is megállapítható, hogy Vas megyében a „vend” (a régi népszámlálások kategóriája), vagyis a szlovén anyanyelvűek száma 1900 óta folyamatosan csökken. Az 1960-as, 1970-es évektől a csökkenés évenkénti üteme jelentősen felgyorsult.

A jelen lévő népesség statisztikai adatai szerint a Szentgotthárd környéki kilenc szlovén községben 1869-ben 4174 lakos élt. A lakosság száma 1900-ig lassan növekedett (22%). 1900 és 1910 között 7,8%-kal csökkent, 1910 és 1941 között ismét növekedett, 5,4%-kal. A vasi szlovén községekben a lakosok száma 1900-ban volt a legmagasabb (5361 fő), a legalacsonyabb pedig 1990-ben (2268 fő). Jelentős csökkenés következett be 1900–1910 és 1949–1960 között.

¹⁶ Forrás: Magyar Rádió Szlovén Műsora, 2003. 01. 26.

¹⁷ Forrás: Magyar Rádió Szlovén Műsora, 2003. 10. 12.

Az első időszakban a lakosság száma 442 fővel csökkent (8,2%). Sokan kivándoroltak az Egyesült Államokba, európai országokba vagy Magyarország más vidékeire költöztek. 1949 és 1960 között a népesség 18,5%-kal csökkent (951 fő). Legnagyobb mértékben Orfaluban (25,3%) és Alsószőlőnkön (20,9%).

A statisztikai adatok szerint 1960 és 1990 között 1934 fővel (46%) csökkent a Szentgotthárd környéki szlovén községek népessége.

Az 1990. évi statisztika már csak hat község népességi adatait tartalmazza, mivel Rábatófalut 1983-ban Szentgotthárdhoz csatolták. Ezzel „eltűnt” a statisztikából az 1980-ban 680 főt számláló szlovén község. A megmaradt hat község népessége 1990-ben 2268 fő volt. A statisztikai adatok szerint tehát 1869 és 1990 között a Szentgotthárd környéki szlovén községek lakossága 1906 fővel, vagyis 45 százalékkal csökkent.¹⁸

Az 1990. és 2001. évi népszámlálás adatait összehasonlítva a szlovén nemzetiséghez tartozóknak vallók száma több mint ezerrel (37%) nőtt.¹⁹ Az asszimilációt ebben az esetben a rendszerváltás után alakult különböző szlovén szervezetek, egyesületek, kulturális csoportok és rendezvények próbálták lassítani.

4. Érdekképviseltek

A magyarországi szlovénség politikai érdekképviselését 1947 és 1990 között a budapesti székhelyű *Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetsége* látta el, melynek 1972-től szlovén előadója is volt. Szentgotthárdi székhelyű szlovén szekció 1986–1990 között működött.

A rendszerváltás után, 1990. október 27-én, Felsőszőlőnkön megalakult az első önálló szlovén kulturális szervezet – a *Magyarországi Szlovének Szövetsége*. Szlovénia önállóságának nemzetközi elismerése után a magyar és a szlovén kormány 1992. november 6-án aláírt egy „Egyezményt a Magyar Köztársaságban élő szlovén nemzeti kisebbség és a Szlovén Köztársaságban élő magyar nemzeti közösség külön jogainak biztosításáról.” Az egyezmény mindkét országot kötelezi arra, hogy gondoskodjék a két nemzetiség identitásának megőrzéséről, anyanyelvi oktatásáról, kulturális tevékenységéről, tájékoztatásáról. Támogatja a kisebbségek és anyaországuk kapcsolatát.

Az 1994 utáni időszakban a Magyarországi Szlovének Szövetsége, a települési kisebbségi önkormányzatok és az Országos Szlovén Kisebbségi Önkormányzat között *együttműködés* alakult ki a közös célok és feladatok megvalósítása érdekében. Az 1994 utáni évek legnagyobb eredményének tartják a *Szlovén Kulturális és Információs Központ*, a *Szlovén Főkonzulátus* (1998) és a magyarországi szlovének önálló rádiója, a *Radio Monošter* (2000) létrehozását Szentgotthárdon.

Szlovén kisebbségi önkormányzatok működnek Budapesten, Mosonmagyaróvárott, Székesfehérváron és Szombathelyen is. A 2001. évi népszámlálásban található először statisztikai adat *Szombathely* szlovén nemzetiségű lakosságáról. Szlovén nemzetiséghez tartozóknak vallotta magát 75 fő, kulturális értékekhez, hagyományokhoz kötődik 79, szlovén anyanyelvűnek vallotta magát 69 fő, a szlovén nyelvet családi, baráti körben

¹⁸ M. Kozár Mária: A magyarországi szlovének demográfiai sajátosságai. In: *Magyarország nemzetiségeinek és a szomszédos államok magyarságának statisztikája (1910–1990)*. Budapest, 1994. 333–338.

¹⁹ *Népszámlálás 2001. 4. Nemzetiségi kötődés. A nemzeti, etnikai kisebbségek adatai*.

használja 62 fő. A szombathelyi Szlovén Kisebbségi Önkormányzat becslése szerint 100 lehet a szlovén nemzetiségűek száma Szombathelyen. Területileg a városban szétszórtan élnek, de összetartanak. Rendezvényeken kívül is összejárnak, barátkoznak.

A mosonmagyaróvári Szlovén Kisebbségi Önkormányzat megalakulásának előzményeiről, tevékenységéről az önkormányzat elnökénél érdeklődtünk. Az elnök és a képviselők fizikai munkások, nem értelmiségiek. Mégis vállalkoztak egy olyan szervezet létrehozására és működtetésére, amely sok szervezőmunkával és adminisztrációval jár. Korosztálya az 1970-es években került Mosonmagyaróvárra. A kezdeti nehézségeket együtt küzdötték le.

„Az 1970-es években úgy tízen jöttünk Mosonmagyaróvárra dolgozni szlovén fiúk. Mindig együtt, bandában jártunk, és szlovénül beszélünk. Fiatal, erős legények voltunk, senki nem mert belénk kötni, amiért szlovénül beszélünk. De mint munkásokat is megbecsültek minket. Kétszer annyit dolgoztunk, mint a magyarok, hogy megtarthassuk a helyünket.”

Később családot alapítottak, kevesebbet találtak és hiányérzetük támadt.

„Sokszor mondtam a fiúknak, hogy nincs ez így jól. Lassan már nem is köszönünk egymásnak. Hónapokig nem találkozunk, egy szlovén dalt sem énekelünk el, nem beszélünk szlovénül... Aztán úgy gondoltuk, hogy ha már egyszer megengedik, hogy ilyesmit csináljunk, akkor összehozzuk mi is. Összefogjuk az embereket, hogy ne múljon el ez (a kultúra) úgy, hogy semmi se maradjon belőle. Szerintem 150-en vagyunk. A gyerekekkel és az unokákkal együtt. Igaz, beszélni már nem tudnak, de ők is hozzánk tartoznak, a mi vérünk folyik bennük. Akik régóta nem kaptak szlovén újságot, reklamáltak. Nem csak a szlovén férfiak, a feleségük is. Annak ellenére, hogy nem tudják elolvasni az újságot, a képeket nézik meg, és azokból már kikövetkeztetik, hogy miről van szó. Önkormányzatunk először a szülőföldről hívott meg táncosokat, énekkarokat. Szlovén nyelvű misét is szerveztünk. Mindegyik rendezvényünkön magyarok is részt vesznek. Szeretnénk nekik is megmutatni, milyen szép a mi szlovén kultúránk. Szeretnénk, ha megismernék anyanyelvünket, kultúránkat.”

Tapasztalatunk szerint a szülőföldtől távol élő szlovének általában jobban ragaszkodnak anyanyelvükhöz. Idegen nyelvi környezetben sem nyelvíleg, sem kulturálisan nem asszimilálódtak teljesen vagy véglegesen.

Ugyanakkor elmondható, hogy a magyarországi szlovének többsége ma a szlovén kulturális hagyományokhoz és értékekhez kötődik már csak, anyanyelvéhez kevésbé ragaszkodik. A nyelvi asszimiláció jellemzőbb, mint az akkulturáció.

Biczó Gábor az asszimiláció fogalmának etimológiai-filológiai elemzése során megállapította, hogy az angolszász társadalomtudományi gyakorlat ötvözi a latin és a német megközelítés eredményeit. E szerint az *akkulturáció* és az *asszimiláció* fogalmának jelentéstartalma kiegészíti egymást. Biczó szerint „*az akkulturáció mindig leírható egyfajta kulturális asszimilációként, míg nem minden asszimiláció jár együtt akkulturációval.*”²⁰ Az akkulturáció folyamán egy kisebbségi kultúra tagja elsajátítja a befogadó kultúra nyelvét, szokásait, értékeit. Ebben az esetben kulturális asszimilációról is beszélünk.

²⁰ Biczó Gábor: Az asszimiláció fogalmának etimológiai-filológiai elemzése. In: *Vagabundus. Gulyás Gyula tiszteletére*. Miskolc, 2004. 23–34.

Az asszimiláció folyamatában megfigyelhető tendenciaszerű változások jellemzésére, leírására alkalmas terminus még az *adaptáció*, az idegen szokások, értékek átvétele. Az *akkomodáció* alkalmazkodást, igazodást, hozzáilleszkedést jelent. Az asszimiláció nemcsak a hasonulás (utánzás) eszközével megvalósított elfogadás és színlelt tettetéssel elért önelfogadtatás, hanem egyúttal mindig befogadás is.

Az asszimiláció fogalma magában foglalja az akkulturációra, az adaptációra és az akkomodációra jellemzőket is. Ezért olyan folyamatszerű változásnak tekinthetjük, amelyben egy konkrét csoport vagy egyén etnikai, kulturális, nyelvi státusa részlegesen, esetleg teljes mértékben, a „természetesen adott külső környezet megváltozásának következményeként módosul.”

A magyarországi szlovének az utóbbi 15 évben fokozatosan feladták anyanyelvüket, hagyományos kultúrájukat. A városi kultúra utánzására törekszenek a falvakban is, amely modernizációt és univerzálódást jelent. A szlovén politikai és kulturális szervezetek mindent megtesznek azért, hogy a Szentgotthárd környéki, budapesti, mosonmagyaróvári, szombathelyi és másutt az országban élő szlovének továbbra is megőrizték anyanyelvüket, hagyományos kultúrájukat. Különböző rendezvények segítségével szorosra fonják kapcsolataikat, hogy megmaradjon bennünk a szlovén nemzetiséghez való tartozás tudata. A különböző külső megnyilvánulási formák (kulturcsoportok, újság, rádió, rendezvények stb.) hozzájárulhatnak a származástudat ébrentartásához, az asszimiláció késleltetéséhez. Az évente megrendezett országos találkozó és nagyobb rendezvények alkalmából meggyőződhetünk róla, hogy a szülőföldtől távolabb élők jobban ragaszkodnak gyökereikhez, anyanyelvükhöz. De gyermekeik asszimilációját már nem tudják megakadályozni, sem a szülőföldjükön, sem az attól távol élő szlovének.